

OLIYNYK MARYNA

a Ph.D. in History, a research fellow at the Ukrainian Ethnological Centre Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2946-8243>

ОЛІЙНИК МАРИНА

кандидатка історичних наук, наукова співробітниця Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2946-8243>

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2022. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

UKRAINIANS' TRADITION TO DEMONSTRATE NATIONAL IDENTITY THROUGH A VYSHYVANKA: ETHNOGRAPHIC FRONT OF RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Expression of the national identity through traditional garments is one of the essential representation characteristics of the ethnos. Ukrainians have introduced the use of an embroidered shirt into urban everyday life since the mid-19th century to demonstrate Ukrainian self-identification. This tradition has endured in the 20th century and gained development at the early 21st century.

Just the embroidered shirt has acquired a special symbolic meaning for Ukrainians, becoming a visual expression of Ukrainian identity. The term *vyshyvanka* has become used widely after the 1960s to denote a shirt with Ukrainian embroidery. The World Vyshyvanka Day is celebrated on the third Thursday of May since 2006 by the initiative of Chernivtsi students. Its goal is to popularize Ukrainian clothing presently and to promote the wearing of embroidered clothes in everyday life, for work, study and rest.

Today a considerable part of the population of Ukraine live in the cities. Studying the historical path of penetration, adaptation and development of the traditional clothing of Ukrainians in the system of urban culture is necessary when we want to understand modern processes of its transformation. The results of the study conducted at our Institute are submitted in the monograph *Ukrainian Clothing in the System of Urban Culture of Kyiv (Mid to Late 19th – Early 21 Century)* by Maryna Oliinyk.

The developed theoretical model of distribution and development of nationally labeled clothing has been tested from 1861 to 2022. It is ascertained that in the conditions of urbanized culture the spread of Ukrainian clothing has been stipulated for the following five factors: socio-economic, religious-ritual, identification (patriotic), cultural-artistic, design-and-production. During each of the periods (pre-revolutionary, the Soviet, contemporary) the degree of influence of these factors has varied. Now we'll consider the identification (patriotic) factor in more detail.

The identification (patriotic) factor is manifested in the reflections on the categories of nationality, culture, statehood. The awareness of ethnic or cultural belonging to Ukraine has been accompanied by a demonstration of their beliefs through appearance, in particular in

clothing for a part of the city population. They often wore embroidered shirts like peasants. It has not been an economic need.

Theatrical events with Ukrainian program have become a social platform for manifestations of national life. L. Starytska-Cherniakhivska has described her visit to the theater in 1882 in such a way: "And when we put our Ukrainian clothes on, we have been overwhelmed by the feeling that must have gripped the young knight's chest when he is first girded with a knight's sword. <> Embroidered shirt and loud Ukrainian conversation in the theater. Heartfelt ways!". The photo of L. Starytska is preserved.

What messages has the intelligentsia sent through the Ukrainian clothes and embroidered shirts? The best answer is the direct speech cited in the memoir literature. Opanas Slastion, who has studied at Saint-Petersburg Academy of Arts together with Martynovych and Vasylykivskyi in 1874–1882, recalls that they have worn Ukrainian clothes whenever possible, as he said: «to let 'them' know that 'we' exist and will exist». So, the expression of the national identity has been the main matter.

Iryna Antonovych recalls that Kyiv police chief has been troubled by the popularity of Ukrainian clothing among young people in the 1870s. Trying to stop this movement, he has even issued an order for the local prostitutes to wear Ukrainian clothes.

The embroidered shirt has continued to be as one of the attributes of everyday life in the Soviet period. However, the accent in its informational message has been changed. Now it is national in its form, but with a proletarian content and presents the image of a Soviet citizen. The modern term *sorochka-vyshyvanka*, i.e. the embroidered shirt, has become widespread in the 1960s, owing to the texts of popular music hits of that time. Indeed, the vyshyvanka has been a popular part of the wardrobe all over the Soviet Union.

After Ukraine has gained independence in 1991, our vyshyvanka becomes an important symbol and visual signal of the transition from Soviet to Ukrainian identity. As the Ukrainian political nation becomes established, it has ceased to be just ethnic attribute. National minorities in Ukraine wear vyshyvanka to demonstrate their conscious patriotic position. For example, some Muslims in Ukraine, the majority of whom are Crimean Tatars, often demonstrate publicly their pro-Ukrainian beliefs by wearing vyshyvanka.

You can find the photos of the former Mufti of the Spiritual Administration of Muslims of Ukraine Said Ismahilov, chairman of the Majlis of the Crimean Tatar People Refat Chubarov, film director Akhtem Seitablaiev, family of the deputy chairman of the Majlis of the Crimean Tatar People Akhtem Chyihoz. All of them are dressed in embroidered clothes. I'm lucky enough to talk about this topic with Said Ismahilov and Akhtem Seitablaiev.

Nowadays, the Russian military aggression against Ukraine is accompanied by the fakes generated by the official imperial rhetoric that denies the existence of Ukrainian identity. This year the celebration of Vyshyvanka Day has been held under the slogan: vyshyvanka is the spiritual arm of Ukrainians.

Vyshyvanka is a recognizable attribute marking the image of Ukraine on the information front. It is clearly and deeply integrated into the latest military art, Internet memes, and modern clothing culture.

The traditional ornamentation of embroidery is supplemented with modern innovations. According to the initiative of the Ukrainian Embassy in Turkey, the designers of the Lviv clothing brand *Motyv* have developed the ornament of the *People's Bayraktar* embroidery. The first models of such vyshyvanky have been presented gratefully to Haluk and Selzuk Bayraktars. They have delivered three famous Turkish military unmanned aerial vehicle to Ukraine free of charge.

The Turkish partners have decorated the drones donated to Ukraine with a new ornamental pattern *People's Bayraktar*. The Ukrainians have enjoyed the new ornamental design with Bayraktar symbol very much. So, the designers of the *Motyv* brand have developed a women's version of the shirt. Now you can order women's and men's shirts with the *People's Bayraktar* ornamental pattern.

The ornamental design of *People's Bayraktar* has been developed by designer Marta Leshchak inspired by creative solutions of the original woven rushnyky from Krolevets (Sumy Oblast, North-East of Ukraine). This woven towels are included in the National List of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine. The designer has developed the motifs of a bird, a

swallow, a viburnum, a wheatear, and a drone in the style of Krolevets ornamentation. All those elements have been put on the shirt. Later the masters of the Krolevets weaving have returned the motifs of *People's Bayraktar* from vyshyvanka onto rushnyky. Such article has been presented to the ambassador of Turkey in Ukraine on the occasion of Republic Day.

It is possible only to mention the importance of continuing the tradition of embroidering among the Ukrainians to assert and defend their national identity in this presentation. In this context the vyshyvanka is one of the central symbols demonstrating the national and cultural belonging to Ukraine. I hope, coming soon, it will be possible to bring the Ukrainian vyshyvanka to the position "Social practices, rituals and festive events" in the register of Intangible Cultural Heritage of UNESCO. Ukrainians have preserved their vyshyvanka in everyday life, and Ukrainians will preserve the independence of our country.

ТРАДИЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДЕМОНСТРУВАТИ НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ЧЕРЕЗ ВИШИВАНКУ: ЕТНОГРАФІЧНИЙ ФРОНТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Вираження національної ідентичності через традиційний одяг є однією з важливих репрезентаційних характеристик етносу. Українці ще із середини XIX ст. увели в міський повсякденний побут використання вишитої сорочки, щоб продемонструвати українську самоідентифікацію. Ця традиція мала тяглість у XX ст. та набула розвою на початку XXI ст.

Саме вишита сорочка набула особливого символічного значення для українців, ставши візуальним виразником української ідентичності. Після 1960-х років у широкий вжиток увійшов термін «вишиванка» для позначення сорочки з українською вишивкою. За ініціативи чернівецьких студентів з 2006 року в третій четвер травня святкують Всесвітній день вишиванки. Його мета – популяризувати українське вбрання в сьогоденні, одягати вишиванку в звичайному повсякденному житті, на роботу, навчання, відпочинок.

Сьогодні значна частина населення України проживає в містах. Вивчення історичного шляху проникнення, адаптації та розвитку традиційного одягу українців у системі міської культури є необхідним, коли хочемо зрозуміти сучасні процеси його трансформації. У монографії Марини Олійник «Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX – початок XXI ст.)» подано результати дослідження, проведеного в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України.

Розроблену теоретичну модель поширення та розвитку національно-маркованого одягу було апробовано з 1861-го по 2022 рік. Установлено, що в умовах урбанізованої культури поширення українського одягу зумовлювалося дією п'ятих факторів: соціально-економічного, релігійно-обрядового, ідентифікаційного (патріотичного), культурно-мистецького та художньо-виробничого. Упродовж кожного з періодів (дореволюційного, радянського, сучасного) ступінь впливу цих факторів був різним. Тепер розглянемо ідентифікаційний (патріотичний) чинник детальніше.

Ідентифікаційний (патріотичний) фактор проявляє рефлексії щодо категорій національності, культури, державності. Для частини населення міста усвідомлення етнічної чи культурної належності до України супроводжувалося демонстрацією своїх переконань через зовнішній вигляд, зокрема в одязі. Вони часто вдягали вишиті такі сорочки, як у селян. Це не було економічною потребою.

Соціальним майданчиком для проявів національного життя були театральні події з українською програмою. Свій візит до театру в 1882 році Л. Старицька-Черняхівська описувала так: «І коли ми вбирали наші українські убрання, нас охоплювало те почуття, яке, мабуть, стискало груди молодого лицаря, коли його вперше підперізувано лицарським мечем. <...> Вишивана сорочка і голосна українська розмова в театрі. Сердешні засоби!». Збереглася фотографія Л. Старицької.

Які меседжі несла інтелігенція через український одяг та вишивані сорочки? Найкращою відповіддю є пряма мова, представлена в мемуарній літературі. Опанас Сластюн, котрий разом з Мартиновичем і Васильківським у 1874–1882 роках навчався в Петербурзькій академії мистецтв, згадує, що вони по змозі одягали український одяг. За його словами, «щоб “вони” знали, що “ми” є і будемо існувати». Отже, основним змістом було вираження національної ідентичності. Ірина Антонович пригадує, що київський поліцейський у 1870-х роках був стурбований популярністю українського одягу серед молоді. Намагаючись зупинити цей рух, він навіть видав наказ, щоб місцеві повії носили український одяг.

Вишита сорочка мала тяглість як один з атрибутів радянського побуту. Однак акцент в її інформаційному повідомленні змінився. Тепер вона була національною за формою, але з пролетарським змістом і презентувала образ радянського громадянина. Сучасний термін «сорочка-вишиванка», тобто вишита сорочка, набув поширення в 1960-х роках завдяки текстам популярних музичних хітів того часу. Справді, вишиванка була популярною частиною гардеробу в усьому радянському союзі. Після здобуття Україною незалежності в 1991 році наша вишиванка стала важливим символом і візуальним сигналом переходу від радянської ідентичності до української. Зі становленням української політичної нації вона перестала бути лише етнічним атрибутом. Національні меншини в Україні носять вишиванку, щоб продемонструвати свою свідому патріотичну позицію. Наприклад, деякі мусульмани в Україні, більшість з яких є кримськими татарами, часто публічно демонструють свої проукраїнські переконання, одягаючи вишиванку.

Можна знайти фотографії колишнього муфтія Духовного управління мусульман України Саїда Ісмагілова, голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова, кінорежисера Ахтема Сеїтаблаєва, родини заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза, на яких усі вони вдягнені у вишиванки. Мені пощастило поговорити на цю тему із Саїдом Ісмагіловим і Ахтемом Сеїтаблаєвим.

Нині російська військова агресія проти України супроводжується фейками, породженими офіційною імперською риторикою, яка заперечує існування української ідентичності. Цьогоріч святкування Дня вишиванки проходило під гаслом: «Вишиванка – духовна зброя українців!».

На інформаційному фронті вишиванка є впізнаваним маркером іміджу України. Він чітко й глибоко інтегрований у новітнє військове мистецтво, інтернет-меми та сучасну культуру одягу. Традиційну орнаментику вишивки доповнили сучасні інновації. За ініціативи Посольства України в Туреччині дизайнери львівського бренду одягу «Мотив» розробили орнамент вишиванки «Народний Байрактар». Перші моделі таких вишиванок із вдячністю подарували Халуку та Сельджуку Байрактарам, які безкоштовно передали Україні три відомі турецькі бойові безпілотники.

Турецькі партнери прикрасили подаровані Україні дрони новим орнаментом «Народний Байрактар», який дуже сподобався українцям. Тож дизайнери бренду «Мотив» розробили жіночий варіант сорочки. Тепер можна замовити жіночі та чоловічі сорочки з орнаментом «Народний Байрактар». Цей орнамент розробила дизайнер Марта Лещак, надихнувшись креативними рішеннями оригінальних тканих рушників із Кролевеця (Сумська область, північний схід України). Саме такі ткани рушники занесено до національного списку нематеріальної культурної спадщини України. Дизайнерка розробила в стилі кролевецької орнаментики мотиви птаха, калини, колоска, дрона. Усі ці елементи були нанесені на сорочку. Пізніше майстри кролевецького ткацтва повернули мотиви «Народного Байрактара» з вишиванки на рушники. Такий рушник подарували послу Туреччини в Україні на честь Дня Республіки. У цій презентації можна лише відзначити важливість продовження традиції вишивання серед українців для утвердження та захисту національної ідентичності. У цьому контексті вишиванка є одним із центральних символів національно-культурної належності до України. Сподіваюся, незабаром українську вишиванку вдасться внести в Реєстр нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО на позицію «Соціальні практики, обряди та святкові заходи». Українці зберегли свою вишиванку в побуті, і українці збережуть незалежність нашої країни.